

חיי שרה ה

— שק"מ כסלו —

רמז אויפן נס חנוכה אין פרשת חיי שרה:

חנוכה האט מען קובע געווען אויפן נס דפך השמן? — לא מצאו אלא פך אחד של שמן... ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים¹; און אזא נס געפינט מען אויך ביי שרה ורבקה, ווי חז"ל זאגן (אויפן פסוק² „ויביאה יצחק האהלה שרה אמו“), אז דער נר (שבת³) וואס זיי האבן אנגעצונדן „הי' .. דולק מלילי שבת ועד לילי שבת“.

אעפ"כ, (ובפרט אז דער נס חנוכה האט אויפגעטאן אז צוליב דעם נס⁴ איז נקבע געווארן א יום-טוב מיוחד), איז מובן, אז אין נס חנוכה איז דא א חידוש

א. פ' חיי שרה ווערט געלייענט, בכ"ב שנים, ווי היינטיגן יאר, אין שבת מברכים חודש כסלו, וע"פ הידוע⁵ אז די פרשיות השבוע האבן א שייכות צום זמן אין וועלכן זיי ווערן געלייענט, איז פארשטאנדיק, אז אין דער פרשה איז מרומז ענינו פון חודש כסלו⁶.

דער ספעציעלער תוכן פון יעדן חודש, מיט וועלכן ער טיילט זיך אויס פון אנדערע חדשים, איז ברוב הפעמים פארבונדן מיט די ימים מיוחדים (ימים טובים וכ"י) פון דעם חודש⁷, וואס זיי האבן א השפעה אויפן גאנצן חודש; וע"ז ווי מגעפינט עס בפירוש בנוגע חודש אדר, אז צוליב די פורים טעג אין דעם חודש, איז דער גאנצער חודש „נהפך“ געווארן אין א חודש פון „שמחה“ און „יום טוב“.

פון דעם איז פארשטאנדיק בעניננו, אז דער תוכן פון חודש כסלו איז פארבונדן מיטן יום חנוכה⁸, וואס הויבט זיך אן בכ"ה בכסלו⁹ — און מען געפינט א

כי אתה נרי פי"ז) שכל ימי חנוכה כלולים ביום ראשון שלו. ובלשון הש"ס (שבת כא, ב) שביום ראשון ישנם כל ימים הנכנסים.

(7) ראה רש"י שבת כא, ב ד"ה מאי חנוכה: על איזה נס קבעוה. וגם לדעת הרמב"ם (עיי"ש ריש הל' חנוכה. ובארוכה — לק"ש ח"י ע' 142 ואילך) שתקנת יו"ט דחנוכה היא (גם) משום נצחון המלחמה — הרי זה שתנוכה הוא זו ימים הוא מפני הגם שהי' בשמן (ראה לק"ש שם הערה 13), נוסף לזה שרק משום נס זה נתקנה מצות הדלקת נ"ח, וכן הלל והודאה (מפרשים בשבת שם).

(8) שבת שם.

(9) ב"ר פ"ט, טז. רש"י עה"פ.

(10) פרשתנו כד, טז.

(11) להעיר ממשנה ב"מ השייכות דניח לנרות שבת, וי"ל דמרומז גם ק"ו שהסוגיא דניח היא במס' שבת: סיום הל' חנוכה ברמב"ם הוא בהדין נר ביתו ונר חנוכה כ"ו נר ביתו קודם כ"ה. ועוד. וראה רש"י שבת כג, ב ד"ה בנים ת"ח. ולהעיר (שר"ע א"ח סרס"ד ט"ז) דבנשיק מצוה מן המוכרח להדיר אחר שמן וית' (ובשר"ע אדה"ז שם מוסיף) „כמו לנו חנוכה“. וראה לקמן ע' 372 ואילך (והערה 3).

(1) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(2) להעיר אשר כסלו (מלא יו"ד — ראה בספרי דשמות גטין) בגימט' קכ"ו ועם הכולל — קכ"ו (ראה קה"י מע' קכו) — אבל לע"ע לא מצאתי גימט' בס'.
(3) משא"כ זה דחודש אייר שכל יום שבו מחויב בספד"ע, וכיר"ב.

(3*) ראה גם לק"ש ח"ח ע' 308.

(4) מג"א ט, כב. ונפקים להלכה — ראה ירושלמי ריש מגילה. שר"ע ורמ"א א"ח סתרפ"ח ס"ז. וראה תענית כט, ס"א ואילך, הובא במג"א סתרפ"ז סק"ה.
(5) וגם יו"ד וי"ט כסלו, ראה לקמן בפנים סעיף י"ד.

(6) דנוסף לזה שרוב ימי חנוכה הם בחודש כסלו, הרי ידוע (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"ב. ד"ה

שמן שבפך צעטיילט אויף אַכט חלקים
און יעדע נאָכט האָט מען אין דער
מנורה אַריינגעגאָסן נאָר איין חלק;
אָדער ווי דער פּר"ח¹ איז מסביר, אַז
מ'האָט די ערשטע נאָכט אַריינגעגאָסן
דעם גאַנצן שמן אין דער מנורה און
יעדע נאָכט האָט בלויז אויסגעברענט
איין אַכטל פון דעם שמן].

ועפ"ז קומט אויס, לכאורה, אַז דער
בירור בהניל — צי נס חנוכה איז אין
דעם זעלבן סוג נס ווי נס הנרות דשרה
ורבקה — איז תלוי אין די צוויי אופנים
הניל:

לויטן צווייטן אופן, זיינען ביידע נסים
אין דעם זעלבן סוג — אַן איכות'דיקע
הוספה אין כח הדליקה פון שמן (אין
ביידע פאָלן האָט דער נר געברענט פיל
לענגער ווי דער זמן וואָס ער קען ברע-
נען ע"פ טבע).

[און דער חילוק צווישן זיי איז, וואָס
(א) ביי חנוכה איז געווען אַ גרעסערע
הוספה¹² אין כח הדליקה (אויף אַכט
טעג) כנ"ל. (ב) ביי חנוכה איז געווען אַ
באַזונדער נס יעדן טאָג — מ'האָט יעדן
טאָג געדאַרפט אַנציינדן די מנורה;
משא"כ ביי שרה ורבקה האָבן די נרות
געברענט זיבן טעג נאָכאַנאַנד].

משא"כ לויטן ערשטן אופן, איז דער
נס חנוכה פון אַן אַנדער סוג: ס'איז באַ-
שאַפֿן¹³ געוואָרן באופן נסי די מציאות
פון נאָך שמן, וואָס דאָס געפינט מען ניט
ביי די נרות שרה ורבקה.

אַבער אויך לויט דעם אופן איז אין
מהות הנס פון חנוכה ניט געווען קיין

לגבי דעם נס פון נרות שרה ורבקה¹².
ס'איז אַ דוחק צו זאָגן אַז די מעלה איז
נאָר אין דעם, וואָס פון דעם פך שמן
דימי חנוכה (וואָס „לא ה"י בו אלא
להדליק יום אחד") האָט מען מדליק גע-
ווען „שמונה ימים", משא"כ נרות שרה
ורבקה האָבן געברענט באופן נסי
בלויז¹³ (קאַרגע) זיבן טעג — ווייל דאָס
איז ניט אַ חילוק אין מהות ואיכות הנס,
נאָר בלויז אין כמות, וויפל דער נס האָט
זיך געצויגן.

ב. דער נס פון חנוכה איז מען
מבאר, בכללות, אויף צוויי אופנים:

(א) עס איז צוגעקומען בדרך נס אין
כמות השמן ביז ס'איז געווען גענוג שמן
פאַר אַלע אַכט טעג — צי באופן אַז דער
„פך" איז יעדן טאָג נאָכן אַנפילן די נרות
געבליבן „מלא כבתחילה", אָדער ווייל
יעדן טאָג „מצאו הנרות מלאים שמן"
(ווי די צוויי סברות אין ב"י¹⁴):

(ב) דער נס איז געווען באיכות השמן
— די מאַס שמן וואָס ע"פ טבע קען עס
זיין גענוג אויף ברענען בלויז איין טאָג,
האָט געברענט אַכט טעג, ד.ה. יעדן
טאָג האָט אויסגעברענט אַן אַכטל פון
דעם שמן שבפך —

[ווי דער ב"י¹⁵ זאָגט, אַז מ'האָט דעם

12) אַע"פ דלאידך גיסא — הנס דשרה ורבקה
ה"י בכל שבוּע ובכל השנים ובזכות יחיד.

13) ולהעיר: (א) כמות השמן שבפך הייתה כדי
להדליק בו יום אחד, משא"כ בנשיק שהיא בהרבה
פחות מזה (רק עד לאחר אכילת הסעודה — שו"ע
אדה"ז שם סרס"ג סי"ג. וראה שם ס"א, ס"ז וס"ד)
(ב) לדעת כמה ראשונים (נסמנו באנציקלופדיא
תלמודית ע' הדלקת הנרות ע' שיב) נרות מקדש צ"ל
דולקים רק מערב עד בקר — משא"כ נרות שרה
ורבקה דלקו ז' מעל"ע.

14) לטאורין ס"י עת"ר.

15) שם (בת"י הא'). וכ"ה בתוס' הרא"ש שבת
שם. ועוד.

16) אריח שם סק"א ד"ה עוד תירץ. וכ"ה בתוס'
הרא"ש שם.

17) או שרק) נתוסף השמן — ראה ס"ז שם
סק"א. כלי חמדה פ' ויקהל (לה, כ"דכח).

צווייטן טאג און ווייטער האט מען נישט
מקיים געווען דעם „תן לה מדה“²⁵
(און די נרות זיינען נישט געווען מלאים
מיטן „שיעור שלם הצריך לדבר“²⁶).

און אויך לאידך גיסא — עפ"י קומט
אויס אז יעדן טאג (א חוץ דעם אכט)
איז געווען נישט, מדה שמה דולקת
מערב עד בוקר, נאך דעם ערשטן טאג
— אכט מאל אזויפיל²⁷, דעם צווייטן —
זיבן א. ז. וו.

ד. ויש לומר א דריטן אופן אין נס
חנוכה, בא וועלכן עס זיינען נישט די
קושיות האמורות, און וואס לויט דעם
אופן וועט אויך רעכט ווערן אז אין נס
חנוכה איז געווען א חידוש (בענין
דהלקת נרות) וואס לא מצינו דוגמתו:

ווי געבראכט פריער (סעיף ב) פון
כ"י, איז דער נס חנוכה — לויט איין
סברה — באשטאנען אין דעם וואס

חידוש — ווייל אויך דעם אופן הנס גע-
פינט מען שוין פריער (מפורש בתורה
שבכתב (אין נביאים)) — דער נס מיטן
„אסוך שמן“ ביי אלישע.

ג. אין יעדן פון די צוויי אופנים
הניל איז דא א נישט גלאטקייט:

לויטן אופן אז עס איז נתוסף געווארן
בכמות השמן, איז ידוע די שאלה²⁸: ווי
האט מען געקענט אנצינדן נרות מקדש
מיט שמן של נס: עס שטייט²⁹ דאך „שמן
זית גר“ להעלות נר תמיד?

[און ממזו פאָרענטפערן, אז מיט „שמן
זית“ ווערט נישט געמיינט שמן וואס איז
(אויסגעקוועטשט) פון א זית, נאך אזא
וואס האט אלע תכונות פון „שמן זית“
(אורו צלול³⁰, וכו').]

אויך לויטן אופן אז ס'איז צוגעקומען
אין איכות השמן — אז יעדע נאכט האט
אויסגעברענגט אן אכטל פון דעם שמן
שבכך — איז נישט גלאטקייט³¹:

דער דין³² ביי מנורה איז דאך אז „תן
לה מדה שמה דולקת מערב עד בקר
כר ושיעור חכמים חצי לוג“, נוסף אויפן
ענין אז א כלי שרת זאל זיין „מלא“ (ווי
פאָרשטאָנדיק פון דעם דין³³ אז „כלי
שרת .. אין מקדשין אלא מלאין“) —
ווע"פ הנ"ל קומט אויס, אז פון דעם

(25) בתוס' הרא"ש ופרי"ח שם (ועוד) הקשו כן
(רק) על הדלקת ליל א', להסביר שחילוק השמן לח'
חלקים (ועי' ת"י שכליל א' נתנו כל השמן במנורה)
— והקושיא שבפנים היא, שמכיון שציל, תן לה
מדה, הרי אף שכבר לא הי' להם שמן טהור
כשיעור, מ"מ לפועל הי' חסר (גם) בשאר לילות
קיום דין. תן לה מדה! (וגם לפמ"ש בתוס' הרא"ש
שם שדין זה הוא רק „היכא דאיפשר“ — הרי עכ"פ
יש בזה (וכן שיהיו הנרות מלאין) הידור³⁴, וידוע
הביאר בזה שנעשה נס שיהי' שמן טהור (אף
שטומאה הותרה בצבור) כי רצה ה' להראות חיבתו
של ישראל שיוכלו לקיים המצוה בהידור.

(26) לשון רש"י זכחים שם.

(27) אבל ראה פרש"י הנ"ל (בהערה 23) דמדה זו
הוקבעה להם.

(*) ע"פ מה שחקר בראש יוסף לשבת שם, דאם
נאמר דבעינן כמדתה אפי' בדיעבד, במקרה שאין
שמן כשר מספיק למנורה לכל הנרות, האם יש
לערב בו שמן פסול כו', ע"ש — מקום לומר בנודד
שמחייבים להוסיף משמן טמא (שהותרה בצבור)
כדי לקיים „תן לה מדה“.

(18) מ"ב ד, ב ואל"ך. וראה גם מ"א יו, יד-טז (גבי
אליהו).

(19) בהבא לקמן ראה כלי חמדה שם. המועדים
בהלכה (להרשי ויו) ע' קנה, ושי"נ.

(20) ר"פ תצוה. אמור כד, ב.

(21) שבת כג, א.

(22) נוסף לזה שלדיעה זו קשה עוד יותר,
לכאורה, קושיא הנ"ל — דמכיון שנשתנה איכות
השמן, הרי גם התכונות של שמן זית ליכא. אבל
ראה לקמן ס"ז והערה 38.

(23) מנחות פט, א. ושי"נ. — הובא בפרש"י עה"ת
ר"פ תצוה, ובאמור (כד, ג) דמדה זו הוקבעה להם.
(24) זכחים פט, א.

„נתנו כל השמן בנרות .. ובבקר מצאו הנרות מלאים שמן“.

ויש לומר, אז דער פירוש אין דעם איז (ניט אז דער שמן האט אויסגעברענט און דערנאך האבן זיך די נרות ווידער אנגעפילט מיט שמן בדרך נס, נאר) אז דער שמן האט געברענט און צוזאמען דערמיט איז פון אים גארניט נחסר גע-ווארן²⁸, ווי חז"ל זאגן (בכ"ל) בא „אש של מעלה“ אז „שורפת ואינה אוכלת“²⁹.

ולהעיר — אפילו אז מ'זאל זאגן אז ס'קען זיין הדלקת נרות המנורה בשמן נס (וויבאלד ער האט די תכונות פון שמן זית כנ"ל), איז אבער מובן, אז דער (אש) אור המנורה³⁰ מוז זיין אזא וואס קומט פון דעם „שמן (למאור)“³¹.

קומט אויס, אז אין דעם נס איז גע-ווען א דבר והיפוכו:

אז אש טבעי (ואור) הנרות וואס קומט פון שמן (וכי"ב)³² מוז דערביי זיין כליון השמן³³; ולאידך גיסא, האט גארניט גע-פעלט פון דעם שמן³⁴.

(28) ראה גם ב"ר (פ"א, ב): ברכו בנר .. הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק ולא חסר כלום [אף שיש לפרש (עכ"פ בדוחק) הלשון „ולא חסר כלום“ — שנתמלא הנר בשמן אחר. וראה במדב"ר ספס"ו]. וראה לקמן הערה 30.

(29) שמריר (פ"ב, ה) — בנוגע לסנה. (30) משא"כ: א) בסנה שמפורש וירא מלאך ה' אליו בלבית אש מתוך הסנה (מקום האש ולא — סיבתו). ב) הא דב"ר הנ"ל אין הכרח שה' אש טבעי. — בנוגע נרות שרה ורבקה הרי לא נאמר ש'לא חסר כלום', ובפשטות ג"ל שנחסר לאט לאט, כנ"ל בפנים ס"ב.

(31) תרומה כה, ו. ועוד. (32) וכן ה"י במשכן ומקדש (אף) שותצא אש מלפני ה' ותאכל גר' (שמיני ט, כד). (33) ענינו בעבודה ראה תרי"א מקץ (לג, ג) ובכ"מ. (34) ואעפ"כ היו גם התוצאות דכליון השמן שבבעודה (ראה הערה הקודמת) — ויש לבאר עפ"משיכ אדה"ז בשר"ע שלו (תאריך תסצ"ה ק"א

— כליון און ניט-כליון בבת אחת.

און דאס איז אן ענין פון „נמנע הנמנע-עות“³⁵ — ע"ד ווי דער נס פון „מקום ארון אינו מן המדה“³⁶, וואס איז דעם זיינען געווען ביידע הפכים בבת אחת: דער (מקום ה) ארון האט געהאט א מדה, כמפורש בתורה³⁷, „אמתים וחצי ארכו וגו'“, און צוזאמען דערמיט איז דער „מקום געווען „אינו מן המדה“.

ה. א טיפערער ענין אין דעם:

אין דעם ענין פון „מקום ארון אינו מן המדה“ איז ניט נאר די הדגשה אז דער ארון האט אין זיך געהאט ביידע הפכים — „מדה“ און „אינו מן המדה“ — בבת אחת, נאר נאך מער: דער „אינו מן המדה“ איז געקומען דוקא דורך דעם וואס דער ארון האט געהאט א (בא-שטימטע) מדה; וואלט דער ארון ניט געווען אין דער גענויער מדה וואס איז מפורש בתורה, וואלט ניט געווען קדושת הארון כו', ובמילא — ניט דער נס פון „אינו מן המדה“.

און ע"ז איז ביים נס חנוכה (לביאור הנ"ל): דער נס איז געקומען דוקא דורך דעם וואס מ'האט אנגעצונדן די נרות מקדש כדין; און וויבאלד אז דער אור המנורה מוז על פי דין קומען פון שמן, שתכונתו שנכלה באש כנ"ל, קומט דאך אויס, אז דער נס פון „מצאו הנרות מלאים שמן“ (אז ס'איז ניט געווען קיין

סק"ב) בנוגע להבערה • וכ"ש וק"י ופשיטא בנוגע להדלקת המנורה שענינה למאור. ואכ"מ.

(35) ראה שו"ת הרשב"א סח"ת, הובא בס' החקירה להצ"צ ע' 68. סה"מ תרע"ח ע' תכ.

(36) יומא כא, א. ושי"נ.

(37) תרומה שם, י"ד.

(*) וראה שו"ת אבני נזר (אורח ט"ו רלח). תהומות"צ להרגצ"בי מע' הבערה ועוד.

אין דריטן אופן אָבער, וואָס איז אַן ענין פון „נמנע הנמנעות“, ווערט דער נס גופא אויפגעטאָן בכל רגע ורגע מחדש.

ז. די דריי אופנים הנ"ל — ווי יעדער ענין אין תורה — זיינען אויך דא אין עבודת האדם.

דער חילוק צווישן טבע און נס בעב־דת האדם איז³⁸: „טבע“ איז די עבודה ע"פ טעם ודעת — די עבודה איז אָפּגע־מאַסטן לויט די מדידות והגבלות פון טבע ומציאות האדם (אויף וויפל ער פאַרשטייט און ער פילט כו'); „נס“ ווייזט אויף דער עבודה פון קבלת עול און מסירת נפש שלמעלה מטר־ד מרעכנט זיך נישט מיט די אייגענע רצונות (און אָודאי נישט מיט טבע, פאַר־שטאַנד, געפיל כו'). מען איז מקיים דעם רצון העליון, ביז צו מסירת נפש.

הגם אַז יעדע עבודה מוז זיין מיוסד אויף קבלת עול ומסנ־פ, ובלשון חז"ל³⁹ „יקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצות“ — וואָרום אַ נברא קען זיך נישט פאַרלאָזן אַז זיין שכל והרגש וועט אים אַלעמאַל פירן אַז די עבודה זאָל זיין כפי רצון העליון, און דעריבער מוז די עבודה שׁע"פ טו־ד זיין מיוסד אויף קבלת עול מלכותו ית' —

חסרון השמן), האָט זיך אויפגעטאָן דוקא דורך דעם וואָס ס'איז געווען תכונתו כליון השמן.

ו. די שייכות פון דעם אופן הגם צו חנוכה דוקא, וועט מען פאַרשטיין בהקדם החילוק צווישן די ג' ביאור־אופני נס הנ"ל — (א) הוספה בכמות השמן, (ב) הוספה באיכות השמן, (ג) שני הפכים — כליון און נישט־כליון — בבת אחת:

אין דעם ערשטן אופן, זעט זיך אַז דער נס נאָר איז דער ערשטער רגע, ווען דער שמן ווערט נתוסף באופן נסי, אָבער דערנאָך ברענט עס באופן טבעי. און אַע"פ אַז דער נס פונעם שמן איז נוגע צו דער הדלקה, וואָרום ווען נישט דער שמן נסי וואָלט נישט געווען מיט וואָס צו אָנצינדן די נרות מקדש — קומט אויס, אַז דער עצם ברענען פון די נרות (מיט דעם שמן) איז פאַרבונדן מיט דעם נס — איז אָבער דער נס נישט ניכר באופן גלוי. והראי': דער וואָס ווייס נישט פון וואָנעט דער שמן איז געקומען, ווייס נישט אַז דאָ איז געשען אַ נס.

אין צווייטן אופן, וויבאַלד די קליינע מאָס שמן ברענט אַ סך לענגער ווי ע"פ טבע, זעט מען דעם נס (אויך) בעת דער שמן ברענט. אָבער פונדעסטוועגן איז דאָס נאָר וואָס דער אויפטו פון דעם נס זעט זיך אַן אין דעם זמן וואָס דער שמן ברענט, אָבער דער נס גופא האָט זיך שוין אויפגעטאָן אין דער רגע ווען דער אויבערשטער האָט משנה געווען און פאַרשטאַרקט דעם איכות וכח פון דעם שמן⁴⁰.

במהירות הכליון שלהם בהדלקתן — כנראה בחוש. ולהעיר מדה החדוש הישית פ"ב: נהפך ליש אחר ובטבע אחרת... באותו הסוג אבל הם מיני יש הפכים זמין היינו בטבעים הפכים... והשינוי הוא בטבע הפכית ממש. וראה שם בסוף הפרק, ובדיה החדוש עטרת פ"א. וראה שער היחוד והאמונה פ"ב (גבי קרייט). וראה — ע"ז ב' סוגי נסים ביצי"מ — לקריש חיה ע' 176 הערה 27 ובשוה"ג שם. לקריש ח"ו ע' 89. ח"ח ע' 242. ואכ"מ.

39) בהבא לקמן ראה לקמן ע' 336-7. לקריש ח"ו ע' 151 ואילך. רש"נ.

40) ברכות רפ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג.

38) שא"י טבע הפכית ומגדן לטבעו הקודם, רק הוספה באיכות וכח שמן זה. ושמונים שונים (אפילו בשמיני זית עצמן שונים. ואפילו בית זה עצמו — ג' זיתים הם ובהם ג' כ" (מנחות פו, א)) אינם שווים

א דריטער אופן איז, אז תמיד כל היום שטייט ער אין דער תנועה פון מסנ'פ, ער איז אריינגעטאן אין דער עבודה פון מסנ'פ, ובמילא איז כל עבודתו במשך היום בהתאם מיט דער תנועה פון מסנ'פ:

ע"ד ווי ר' עקיבא האט געזאגט „כל ימי הייתי מצטער“⁴² כו' מתי יבוא לידי ואקיימנו?⁴³ ער איז געשטאנען אין דער תנועה פון מסירת נפש גיט נאר בשעת ק"ש, נאר — „כל ימי“ — שטענדיק, אין אלע זיינע ענינים, איז ביי אים געווען די תנועה פון מסירת נפש.

ה. די דריי אופנים הנ"ל זיינען תלוי אין דעם מעמד ומצב רוחני אין וועלכן מ'געפינט זיך:

בשעת עס זיינען שנים כתיקונו, דער אור הקדושה איז מאיר בגילוי בעולם (ובעבודה — די דרגא פון צדיקים) — איז גענוג אז ס'איז דא די תנועה פון מסנ'פ בק"ש, בתחילת היום⁴⁴; ווארום וויבאלד ס'איז נישט קיין חשך, איז אויך דאס (דער רושם המסנ'פ) מספיק צו באווארענען אז די שפעטערדיקע עבודה ש"פ טו"ד זאל זיי כדבעי.

בשעת אבער עס איז א מצב פון „החשך יכסה ארץ“, איז דאן גיט גענוג די תנועה פון מסנ'פ שבתחילת היום (און שפעטער איז עס נאר א רושם, בהעלם): דעמאלט פאדערט זיך, אז דער הרגש המסנ'פ זאל זיך אנהערן בגלוי במשך כל היום⁴⁵, דוקא דורך דעם קען מען בייקומען דעם חשך — און אין דעם זיינען דא צוויי אופנים:

איז אבער אין דעם פאראן כמה דרגות ואופנים:

איינ אופן איז, אז דער הרגש הקב"ע ומסנ'פ (דער „נס" שלמעלה מהטבע) איז נאר בתחילת היום, בשעת ק"ש, וואס ענינה איז „לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפשי“ — און דערנאך, במשך היום, איז די עבודה ע"פ טעם ודעת.

און אע"פ אז דער הרגש הקבלת עול ומסנ'פ בתחילת היום דארף און לאזט איבער א רושם אויפן גאנצן טאג, באופן אז אויך די עבודה ש"פ טו"ד (במשך היום) זאל זיין כדבעי בהתאם צום רצון העליון — איז אבער די קבלת עול ומסנ'פ גופא (דער „נס") ביי אים דע-מאלט בהעלם⁴⁶; מיט וואס פארנעמט ער זיך און אין וואס ליגט ער במשך היום — איז דער עבודה ע"פ טו"ד.

א צווייטער אופן איז, אז דער הרגש הקב"ע ומסנ'פ שבתחילת היום איז ביי אים מאיר בגילוי אין דער עבודה במשך פון גאנצן טאג, ביז אז דאס איז „קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימוש מזכרונו“⁴⁷;

דאס מיינט אבער גיט אז דעם גאנצן טאג שטייט ער אין א תנועה (און איז עסוק אין דער עבודה) פון מסירת נפש; ס'איז נאר וואס אין דער עבודה במשך כל היום לייכט ביי אים און ווערט דער-הערט דער (זכרון ה)מסנ'פ משעת ק"ש. וואס דאס העלפט אים אין דער עבודה פון תומצ' (וואס דאס איז עיקר עבודתו במשך היום).

(41) תניא ספכ"ה.

(41*) ומ"ש בתניא שם ש.קיום התורה ומצותי תלוי בזה שיכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' כו' (היינו שהמסנ'פ צ"ל בגילוי, כדלקמן בפנים באופן הדי') — כי הוא כדי ש.יחל לעמוד נגד יצורו לנצחו כו' (תניא שם), ואופן הא' שבפנים הא' בעבודת הצדיקים, כדלקמן בפנים סעיף ח.

(42) דצער שידך כאשר התשוקה לזה היא בגילוי.

(43) ברכות סא, ב. וראה לקריש חיו ע' 124.

חיו ע' 283.

(43*) ראה עד"ו לקריש חיו שם ואילך.

מצד דעם גודל החשך בימי יון (וואס עמדו „להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך“) זיינען אידן געשטאנען אין א מסירת נפש גלוי' חלשים אנקעגן גבורים כו' — צו לוחם זיין קעגן דעם חשך; און די תנועה פון מסירת נפש פון אידן האט פועל געווען אז „והוי' (בתוספת ואיז) יגי' חשכי“ — הוי' שלמעלה מהשתלשלות, וואס ער דוקא איז „יגי' חשכי“ — מברר און מהפך דעם חשך (הגלות).“

און דאס איז אראפגעקומען אין דעם נס מיטן פך השמן „שהי' מונח בחותמו של כה"ג“ — וואס ווייזט אויף א בחי' ש„אין החיצונים יכולים ליגע שם כללי“, ווייל דאס איז „עצמות המאציל של- מעלה מכל ההשתלשלות לגמרי“; און דערפאר איז דער נס גופא געווען אין אז אופן וואס האט ניט קיין אחיזה אין טבע והשתלשלות — „נמנע הנמנעות“.

יוד. עפיז וועט מען אויך פאר- שטיין די שייכות פון כהנ"ל אויך צום אנדערן יום-טוב שבחודש כסלו — דער טאג פון י"ט כסלו, וואס איז „ראש השנה לחסידות“⁴⁰:

הנביא שיהי' „פי שנים ברוחך“ (מפרשים למ"ב ב, ט) — גילוי אור, שמספיק הרגש המסניף בתחילת היום: שרה הוא שם בן שורד למטה לברר ביורדים (תריח פרשתנו קכו, ב. ובכ"מ), חושך דעולמות בייע — שאז ציל זכרון המסניף בגלוי במשך היום, כנ"ל בפנים סעיף ה.

(45) נוסח ועל הנסים.

(46) ראה שערי אורה ד"ה ככ"ה בכסלו פמ"ב.

ועוד.

(47) ש"ב כב, כט. ד"ה כי אתה נרי בתריא ושערי אורה (ועיי' שפי"ז).

(48) ולכן ענינם של ג"ח הוא להאיר את החשך דוקא (תריא סדיה רני ושמי' (הב'), סדיה ג"ח. שערי אורה סדיה בכ"ה בכסלו. סדיה רני ושמי'. ובכ"מ).

(49) שערי אורה ד"ה כי אתה נרי פי"ז.

(50) אגה"ק של כ"ק אדמירי מהורשיב ג"ע לחג. הגאולה דייט כסלו תרס"ב. פאקסימיליא מהמכתב

איין אופן איז, אז דער חשך פון וועלט איז מסתיר ומעלים אויף אלקות נאָר אויף וויפל עולם (מלשון העלם) מצד טבעו ומציאותו איז מעלים ומסתיר אויף אור הקדושה; און אין דעם מצב, היות עס איז אזוי אויסגעשטעלט ע"פ טבע, איז עיקר עבודת האדם, עבודה שע"פ טו"ד (— טבע דנפח"א שלו) — ס'איז נאָר, אז בכדי צו אראפנעמען דעם העלם והסתר העולם, אז עס זאל ניט מבלבל זיין די עבודה פון א אידן, דאָרף דער הרגש המסניף ביי אים לייכטן באופן גלוי במשך כל היום.

בשעת אבער דער חשך העולם ווערט גרעסער באופן אז עס איז מנגד צום אור הקדושה, ביז אז אידן זיינען נתונים במיצר ובשב"י, וועלט איז מונע ומעכב די אידן פון עבודת ה' — דאן דאָרף דער עיקר עבודה פון א אידן באשטיין אין לוחם זיין מיטן חשך העולם, צע- ברעכן דעם חשך ביז צו מהפך זיין דעם חשך לאור. און אין דער עבודה פא- דערט זיך אז מ'זאל שטיין אין א שטענ- דיקער תנועה פון מסניף, על כל צעד ושעל, במשך כל היום.

ט. און דאס איז אויך דער ביאור וואס בחנוכה איז געווען דער נס באופן פון „נמנע הנמנעות“ — א נס חדש בכל רגע ורגע — ווייל אזוי איז געווען דעמאלט ביי אידן בעבודתם הרוח- נית⁴⁴:

(44) לקרית שלח לו, ד. ובכ"מ.

(44) ועדיז יל בנוגע החילוק בין הנס דאסוך השמן דאלישע (שהי' ניכר רק ברגע שנברא השמן נס), ונס הנרות דשרה ורבקה (שהי' ניכר גם אח"כ בעת שדלקו):

אלישע הי' נביא — גלה סודו אל עבדיו הנביאים (עמוס ג, ז), אדם המכריז ומשמיע (רש"י וארא, ו, א) וראה אגה"ק (סיט) — והנסים שלו שבכתובים הנ"ל — כולל נס האסוך — באו בקיום הבטחת אלי

און אין אַן אופן פון יפוצו מעינות'ן
חוצה⁵⁵ — די מעינות זאלן זיין (אויך)
חוצה ובאופן פון הפצה,

וואָס דורך דעם דוקא ווערט אויפגע-
טאָן דער ענין פון „והוי יג' חשכ'“,
אויך פון דעם חשך, ביז עס ווערט
נתקיים דער יעוד פון „ולילה כיום
יאיר“⁵⁶, אַז דער חשך הגלות ווערט
נהפך לאור, בקרוב ממש.

(משיחות מוצאי זאת חנוכה
תשל"ה, י"ב תמוז תשכ"ו)

(55) ביאור ג' ענינים אלה ראה לקיש ח"ה ע'
432-3. וראה לקיש ח"ד ע' 20-1119 ובהערות שם.
לקיש ח"י ע' 106. ועוד.
(56) תהלים קלט, יב.

בשעת מען האלט ביים חשך פון
עקבתא דמשיחא⁵⁷, וואָס דער חשך
ווערט גרעסער מיט ליום, דוקא דאָן
איז נויטיק צו מגלה זיין בחי' שמן שב-
תורה — פנימיות התורה, ביז צו רזין
דרזין דאורייתא⁵⁸, בחי' נקודת היחידה
שבתורה⁵⁹ — וואָס איז מעורר און מגלה
די נקודת היחידה פון אַ איד'ן⁶⁰,

— בקונטרס ומעין ע' 17. נדפס גם ב"היום יום'
בתחלתו. ובכ"מ.

(51) ראה ד"ה כי אתה נרי בתרא (מא, א) ושערי
אורה (ספ"ט) ד, והוי' יג' חשכ' קאי על החשך
דדורות האחרונים דעיקבתא דמשיחא.

(52) אמ"ב שער הקיש פני' ואילך.

(53) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת
החסידות סעיף ה' ואילך.

(54). ראה לקמן ס"ע 286 ואילך ובהערות שם.

תולדות

גיון קיין גרר, חפירת הבארות, די ברכות יצחק. און היות אז דער חידוש אין עבודת יצחק לגבי עבודת אברהם (שבפרשיות לפנ"ז) האט זיך ארויסגע-זאגט אין דעם, וואס דער יחס (רוחני) צווישן אים און עשׂון איז געווען אנדערש ווי דער יחס פון אברהם צו ישמעאל'ן (כדלקמן) — דעריבער הויבט זיך אן די סדרה מיט „ואלה תולדות יצחק“ (זה עשו), אז דער (שם ו) תוכן הסדרה — תולדות, וואס מיינט (אויך) זיינע „תולדות“ אינעם מוכן פון עבודת יצחק ומעשיו וכו',⁵ איז ניכר אין דעם וואס „ואלה תולדות“ — „זה עשו“⁶.

ב. אין דעם חילוק צווישן ישמעאל'ס שייכות צו אברהם און עשר'ס שייכות צו יצחק געפינט מען צוויי הפכים:

פון איין זייט איז ישמעאל געווען געענטער (ברוחניות) צו אברהם'ען ווי עשו צו יצחק'ן — וואָרום ישמעאל האָט תשובה געטאָן „בחי אביו“⁷ (ומסתבר

א. אויף „ואלה תולדות יצחק“ זאגט דער מדרש י, א, „ואלה) מוסיף על הראשונים. על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל, ומי ה' זה עשו ובניו שה' בנו של יצחק“ — אז מיט „ואלה תולדות יצחק“ ווערט געמיינט עשו וואָס איז גע-ווען אַ רשע אזוי ווי „בני ישמעאל“ (ומהאי טעמא שטייט „תולדות יצחק חסר, להוציא יעקב מכלל הרשעים“).

דאָרף מען פאַרשטיין: וויבאַלד דער מדרש טייטשט „ואלה תולדות גר“ אויף „עשו“, דאָרף מען זאָגן, אז דער עיקר ההדגשה אין פסוק (לויטן פ' המדרש) איז (ניט אויף יעקב'ן, נאָר) אויף עשׂון — איז תמוה:

א) וואו געפינט מען אז אין דער סדרה זאל זיין מער הדגשה אויף עשׂון ווי אויף יעקב'ן?²

ב) ועיקר: ווי קען מען בכלל זאָגן אז „ואלה תולדות יצחק“ — „זה עשו“ (און ניט יעקב)?³

דער כללות הביאור אין דעם:

דער תוכן פון פרשת תולדות איז עניני (ועבודת) יצחק⁴ — תולדותיו, זיין

(5) כפי הספורנו ע"פ (משא"כ פרשי — נח' בארוכה בלקיש ח"ה ע' 112 ואילך. ע' 354 ואילך (וראה שם ע' 360 התייזר בין ב' הפרשים)). וראה רש"י ר"פ נח: שעיקר תולדותיהם כר.

(6) לכאורה הי' אפשר לבאר ע"פ הידוע (תרא פרשתנו י, ג. תרח' שם (ה, א ואילך) ובכ"מ) שעבודת יצחק — מלשון צחוק עשה לי אלקים — היא ביטול היש לאין, אתכפא סטא, ולכן „תולדות (ועבודת) יצחק“ מתבטא ב(כירור ד) עשו (וראה בארוכה לקיש ש"כ סי' 341 ואילך).

אבל ביאור זה אינו מספיק. כי מטעם זה לא הי' מתיחס עשו ליצחק בתור בן — תולדות — כי אדרבה, העילוי שבקדושה הנעשה ע"י הסטא הוא ע"י שבירת הסטא. וכמריל (ראה פסחים מב. ב. ושי"נ רש"י פרשתנו כה, כג) שמילוי ירושלים הוא ע"י חורבנה של צור.

(7) ב"ב טז, ב. ב"ר פנ"ט, ז. פרשי לך טו, טו.

(1) שמרר פ"ל, ג.

(2) ודווקא לומר שהוא מצד ב' הפסוקים באמצע הסדרה (כו, לד-לה). ויהי עשו גר ויהיין גר'.

(3) וגם לפרשי ד, ואלה תולדות יצחק' הם יעקב ועשו האמורים בפרשה — צריך ביאור (בפנימיות הענינים): מכיון שתוכן הסדרה הוא עבודת יצחק (כדלקמן בפנים), איך יתכן ששם הסדרה (המורה על תוכנה) הוא „תולדות“ — לשון רבים — גם עשו, היינו שענינו ועבודתו של יצחק הוא (גם) עשו? והרי עשו יצא ונפרד ממנו (כדלקמן בפנים). וראה לקמן הערה 65.

(4) משא"כ ב' יורא וח'ש, שענינו של יצחק שבהם הם פרטים בהסיפור (וענינו) של אברהם.